

Emile Durkheim; Üçüncü Fransa Cumhuriyeti'nde Öğretmenlerin Eğitimcisi ve Eğitim Görüşleri

Editör: Bahri ATA

Canan Akyol
Aysegül Pehlivan
Mustafa Oğuz Bayat
Miraç Canal

 PEGEM
AKADEMİ

Editör: Bahri ATA

**Emile Durkheim; Üçüncü Fransa Cumhuriyeti'nde
Öğretmenlerin Eğitimcisi ve Eğitim Görüşleri**

ISBN 978-605-364-527-6

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2013, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Eylül 2013, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Selcan Arslan

Dizgi-Grafik Tasarım: Gülnur Öcalan

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Tarcan Matbaacılık Yayın Sanayi

Zübeyde Hanım Mahallesi Samyeli Sokak No: 15

İSKİTLER/ANKARA

(0312-384 34 35)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 25744

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

E-ileti: pegem@pegem.net

Ön Söz

2012-2013 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde *Eğitim Klasikleri İncelemeleri* adlı yüksek lisans dersinde bu kez Durkheim'in eğitim üzerine görüşlerini ve Türkiye'de nasıl yorumlandığını ele aldık. Okumalarımızda ve yol haritamızı belirlememizde Prof. Dr. Aykut Kazancıgil ve Ayhan Vergili'nin hazırlamış olduğu "*Emile Durkheim'in Türkçeye Çevirileri ve Hakkında Türkçe Yayınlar*" adlı bibliyografya çalışması oldukça işimize yaradı.

Dönem boyunca Durkheim ve Fauconnet'in *Terbiye ve Sosyoloji* olarak Türkçeye 1950'de çevrilen kitabını okuduk. Necmettin Sadak'ın 1926'da *Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası*'nda yayımladığı "Lâik Ahlâk, Lâik Terbiye" yazısını derinlemesine inceledik. Kemal İnal'ın 1991'de *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*'nde yayımladığı "Durkheim'in Eğitim Anlayışı" çalışması da ana çerçeveyi oluşturmamızda kullanışlı oldu. *İçtimaiyat Mecmuası* (1917) ve *Anadolu Terbiye Mecmuası*'ndaki (1922) Durkheim yazılarının çevirilerini edindik. Durkheim'in eğitim görüşleri, onun genel sosyoloji görüşleri ile bir bütünlük oluşturduğu için Türkçeye çevrilen *Sosyolojik Yöntemin Kuralları, Ahlak Eğitimi, Toplumsal İşbölümü, Sosyoloji Dersleri, İntihar* çalışmalarını da göz önünde bulundurduk. Pek çok lisans ve yüksek lisans tezi arasında Özgür Ulubey'in (2008) Muğla Üniversitesi'nde yaptığı "*Toplumsal Dayanışmanın Sağlanmasında Eğitimin İşlevi: Emile Durkheim ve Ziya Gökalp'in Görüşlerinin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi*" adlı yüksek lisans tezi konumuza oldukça ışık tuttu.

Bu arada dersi alan meslektaşlarımın her biri Durkheim üzerine çalışmış Türk aydınlarından birini alarak, onun Durkheim yorumunu daha bir derinlemesine araştırdı.

Bu okumalar sonucunda bu küçük kitap ortaya çıktı. Elinizdeki bu kitap, iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Durkheim'in hayatı ve eserlerine toplu bir bakış atıldı. Daha sonra Durkheim'in eğitim,

meslek ahlakı ve tarih eğitimi üzerine görüşlerine yer verildi. İkinci kısımda ise Ziya Gökalp, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Necmettin Sadak ve Mehmet Emin Erişirgil gibi aydınların Durkheim yorumlarına yer verildi. Dersin kontenjanın az kişiyle sınırlı olması, Mehmet İzzet, Nurettin şazi Kōsemihal ve diğer sosyal bilimcileri dāhil etmemizi engelledi.

Ahmet Hamdi Tanpınar, 1919'da Yüksek Őđretmen Okuluna girdiğinde "Durkheim'in, Bergson'un, Ribot'un, Spencer'in, W. James'in J. Stuart Mill'in, Kant ve Schopenhauer'in isimlerinin adeta yaşadıkları havada birbiri ile çatıştığını, 1960'lara gelince artık feylesofların ve fikirlerin etrafında o ateş olmadığını, felsefenin, yatağını bulmuş bir nehir gibi kendi āleminde aktığını" yazmaktadır.

Günümüzdeki Őđretmen adaylarının ve Őđretmenlerin bu kendi āleminde akan nehirden nasiplerini alması, onları daha etkili bir Őđretmen kılacaktır. Bizden 110 yıl önce başka bir zaman ve mekānda yaşamış ve eğitim konusu üzerine derinlemesine dūřünmūř bir eğitimci ve sosyal bilimci olan Durkheim'in eğitim görüşlerini kendi şartları içinde değerlendirmek lazım. Ancak bugün içinde bazı geğerli çıkarımlar yapılabilir. Bu kitap, bir dūřünür-Őđretmenin, kendi dūřünme sistematiğini inřa etmesinde bir nebze katkı sağlarsa mutlu olacağız.

Editör: Bahri ATA

Teknikokullar-Ankara

Ankara-2013

BÖLÜM VE YAZARLAR

1. BÖLÜM

Ayşegül PEHLİVAN

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi ve Amasya Üniversitesi Eğitim
Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi

2. BÖLÜM

Canan AKYOL

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

3. BÖLÜM

Miraç CANAL

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmeni,
Yukarıkocayatak YBO, Serik/Antalya

4. BÖLÜM

Bahri ATA

Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi
Öğretim Üyesi

5. BÖLÜM

Mustafa Oğuz BAYAT

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

6. BÖLÜM

Ayşegül PEHLİVAN

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi ve Amasya Üniversitesi Eğitim
Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi

7. BÖLÜM

Mustafa Oğuz BAYAT

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

8. BÖLÜM

Canan AKYOL

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

İçindekiler

Ön Söz.....	iii
<i>Ayşegül Pehlivan</i>	
Emile Durkheim'in Hayatı ve Eserlerine Toplu Bir Bakış.....	1
<i>Canan Akyol</i>	
Emile Durkheim'e Göre Eğitim.....	7
<i>Miraç Canal</i>	
Emile Durkheim'e Göre Meslek Ahlakı	17
<i>Bahri Ata</i>	
Emile Durkheim ve Tarih Eğitimi.....	35
<i>Mustafa Oğuz Bayat</i>	
Emile Durkheim ve Ziya Gökalp'in Görüşlerinin Karşılaştırılması	51
<i>Ayşegül Pehlivan</i>	
Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Durkheim Yorumu	61
<i>Mustafa Oğuz Bayat</i>	
Necmettin Sadak'ın Durkheim Yorumu.....	69
<i>Canan Akyol</i>	
Mehmet Emin Erişirgil'in Durkheim Yorumu	77
Dizin	85

Emile Durkheim'in Hayatı ve Eserlerine Toplu Bir Bakış

1

Ayşegül PEHLİVAN*

Durkheim, XIX. ve XX. yüzyıl Fransız sosyologlarındanır. Modern sosyolojinin kurucularından sayılmaktadır. Auguste Comte'nin takipçisidir.

Emile Durkheim, 15 Nisan 1858 yılında Fransa'nın küçük bir şehri olan Epinal-Loren'de dünyaya gelmiştir. Bir Yahudi ailesinin oğludur. Babası Musevi bir dini lider (hahambaşı) olduğu için onun da haham olmasını istemiştir. *Louis Le Grand Lisesi'nde* başarılı bir öğrenci olan Emile Durkheim, babasının ölümü üzerine 1879'da mezun olduğu Fransa'nın seçkin öğretim kurumlarından yüksek öğretmen okulu *Ecole Normale Supérieure'e* girmiştir. Öğrenimi sırasında felsefeyle ilgilenmeye başlamıştır. Fransa'daki sosyal olaylar ve bunlarla ilgili reformlar yapılmasıyla yakından ilgilenmiştir. Felsefi ve siyasi konuların hararetle tartışıldığı Yüksek Öğretmen Okulunda, toplumsal olaylara da olan ilgisi okul arkadaşlarının ve öğretmenlerinin gözünden kaçmamıştır.

Durkheim, toplumsal konularda kendini geliştirmiş; fakat o dönemde orta dereceli okullar ve üniversitede sosyoloji eğitimi verilmediğinden kariyerine felsefe öğretmeni olarak başlamıştır. 1882'de felsefe öğretmeni olmuş ve çeşitli Fransız liselerinde felsefe öğretmenliği yapmıştır. 1885'te araştırma yapmak üzere Almanya'ya gitmiştir. Burada birçok lisede çalışmış, sosyal bilimler ve ahlak felsefesi üzerine çalışmalar yapmıştır. Daha sonra bu Almanya deneyimlerini

* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi ve Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi

raporlaştırmıştır. Akademik raporlarından çıkardığı çalışmalarla Durkheim kısa süre içinde (rehber ansiklopedisinde aktarılan bilgiye göre 29 yaşındadır) sosyal bilimler ve sosyal felsefe için gelecek vadeden bir figür olarak kabul görmüştür.

Almanya dönüşünden bir yıl sonra bakanlık kararı ile toplum bilimi ve pedagoji dersleri vermek üzere 20 Temmuz 1887’de Bordeaux Üniversitesi’ne öğretim görevlisi olarak atanmıştır. Burada çalışmalarını aralıksız sürdürmüş ve bu çalışmaları ile sosyolojinin temellerini oluşturmuştur (Sezer, 1985).

1887’de Durkheim, Louise Dreyfus ile evlenmiştir. Karısı Louise Dreyfus ile Andre ve Maria adında iki çocukları olmuştur. Durkheim’in aile hayatı hakkında çok fazla şey bilinmemektedir. Yalnız karısının da Durkheim’in çalışmalarına kendini adadığı ve iyi, geleneksel bir Yahudi aile deseni oluşturmasının yanında ona bir sekreter gibi yardımcı olduğu bilgileri çeşitli kaynaklarda yer almaktadır.

Ergun’un aktardığına göre Durkheim 1893’te yayınladığı “Toplumsal İş Bölümü” adını taşıyan kitabını yazmıştır. Bu kitabın konusu, Durkheim sosyolojisinin başlıca konusu olan bireyler ve toplum arasındaki ilişkilidir. Durkheim bu kitabında, “Bir bireyler dermesi (collection) bir toplumu nasıl oluşturabilir?” sorusuna cevap bulmaya çalışmıştır.

Durkheim kısa bir süre sonra “Sosyolojik Yöntemin Kuralları” adlı eserini çıkarmıştır. Bu kitapla Durkheim asıl görüşlerini duyurmuştur. Ergun’a göre Durkheim asıl ününü bu kitapla kazanmıştır. Bu eserindeki araştırmalarında Durkheim ailenin, hukukun, ahlakın ve diğer kurumların kökeninin dinde olduğunu ifade etmiştir. “Dini Hayatın İptidai Şekilleri” adlı eseri bu çalışmaların ürünüdür (Sanay, 1991).

Durkheim’in “Sosyolojik Yöntemin Kuralları” adlı eserindeki yorumları rehber ansiklopedisi içerisinde şu şekilde aktarılmaktadır:

Durkheim, “Sosyolojik Yöntemin Kuralları” adlı eserinde çeşitli sosyal meseleleri açıklamış, sosyal bir olayın sebebinin yine daha önceden meydana gelen bir sosyal olay olduğunu savunmuştur. Bu düşüncesini eserde şu sözleri ile ifade etmiştir: “Sosyal olgular fertten evvel mevcut olup ferdin dışında devam eder. Fertlerin hareket ve

aksiyonları üzerinde emir ve yasaklarıyla bir baskı yaparlar. Bu itibarla bunlar ferdî olarak fertler arasında meydana gelmezler ve fertler onlara uymak zorundadır. Biz yine ancak bir sosyal kurum olan eğitim sayesinde bunlara uyarız.” demiştir.

Emile Durkheim iki türlü olay olduğunu açıklamıştır:

“Bu olayların birincisi; yemek, içmek, uyumak gibi ferdî şuurla ilgili olaylardır. Bunlar daha çok psikoloji ve biyolojinin sahasına girerler. İkincisi ferdî şuurun dışında olan olaylardır. Bunlar umumî ve mecburidirler. Fert ister istemez bunlara uymak zorundadır. Bir ferdin sosyal kişiliği kendisinden değil çevresindedir. Yani, bütün sosyal olaylar, ahlâk, hukuk, din gibi kolektif alışkanlıklar ve görünüşlerin değişmeleriyle birlikte meydana çıkarlar. Bunun için cemiyetin kötü ve fena gördüğü bir hareketi fert de fena görür. Onu cezalandırmayı uygun bulur. Cemiyetin bu bakımdan fert üzerinde kolektif bir etkisi vardır.”

Durkheim’e göre her sosyal düzen, onu meydana getiren fertlerin dışında bağımsız olarak var olan ve kişilerin değişmelerine bakmadan devam eden bir gerçekliktir. Sosyal kurumlar birer kalıp, birer nehir yatağıdır; çocuklar ve gençler onun içinde şekillenir, oradan akıp giderler. Sosyal şekiller, bireyleri kendi istediği biçimde şekillendirmek için baskı ve zor kullanır; bu baskı ve zorlama bazı konularda ve bazı dönemlerde çok sert hissedildiği gibi, bazen da hemen hiç hissedilmeyecek kadar hafif kalır. Sosyal kurumların güçleri özellikle bu kurumların içinde geçerli olan kurallardan saptığımızda kendisini göstermektedir (Ergün, 1994).

Birkaç yabancı dil bilen Durkheim, 1896’da kurduğu *L’Année Sociologique* adlı akademik dergide Almanca, İngilizce ve İtalyanca sayısız metin üzerine eleştiriler yazmıştır. Yaptığı ahlâk ve sosyoloji çalışmalarından elde ettiği bilgileri makale hâlinde yayınlamıştır. Sosyolojiyi psikolojiden ayırarak pozitif bir bilim hâline getirmiştir. 1902’ye kadar Bordeaux Üniversitesi’nde toplum felsefesi dersleri vermiştir.

1902 yılında Paris’te Sorbonne Üniversitesine Fernand Buisson’un yanına atanmış ve burada çalışmalarına devam etmiştir. Fakat sadece

4 yıl sonra 1906'da Buisson'un ölümü üzerine Sorbonne Üniversitesine pedagoji profesörü olmuştur. Bu Fransa'da ilk sosyoloji kürsüsü değildir; bu kürsü felsefe bölümüne bağlıdır. Ancak ilk sosyoloji eğitimi yapılan kürsüdür ve 1913'te "Sosyoloji Kürsüsü" adını almıştır (Sezer,1985).

1900'lerde hızla gelişmekte olan Fransız sosyolojisinin bütün sorumluluğunu üzerine almıştır.Durkheim, gelişen toplum olayları ve Fransa'da milliyetçi akımlar önünde ve içinde yerini bulmaya çalışırken bu kez de I.Dünya Savaşı sınavı ile karşılaşmıştır. Savaşın başlaması yol ayrımı öncesi arkadaşı Jean Jaurés'in ölümüne yol açmıştır. Yine de büyük bağlılıkla Fransa'ya hizmet sunmaya çabalarken Yahudi olması nedeniyle Almanlar hesabına çalışabileceği suçlamasıyla karşılaşmıştır. Bu suçlamalar yanında 1915'de tek oğlu olan Andre, Durkheim Balkan Cephesinde savaşıırken ölmüştür (Duvignaud ve Sezer,1985).Oğlunun ölümüne çok üzülen Durkheim 15 Kasım 1917'de Paris yakınlarında Fontainebleau'da 54 yaşında vefat etmiştir.

Fransa'da Auguste Comte'den sonra sosyoloji okulunun en önde gelen kurucusu olan Durkheim'in talebeleri küçük farklarla onun okulunu devam ettirmişlerdir. Emile Durkheim, arkasında bir araştırma okulu bırakmıştır. Hukuk, iktisat, dilbilim, etnoloji, sanat tarihi ve tarih araştırmalarının ufkunu genişleten Durkheim sosyolojisi temel bir bilim dalı hâline gelmiştir. Özellikle Ziya Gökalp ve diğer Türk sosyologları üzerinde de önemli derecede etkili olan Durkheim, Türkiye'de sosyolojinin gelişmesinde de önemli katkılarda bulunmuştur.

Başlıca Eserleri

Durkheim'in başlıca eserleri adlı bu bölümde Durkheim'in Türkçeye çevrilen kitapları ve makaleleri ile çevirisi yapılmamış diğer eserleri üzerinde durulacaktır.

Tespit edilebildiği kadarıyla Emile Durkheim'in 9'u kitap, 1'i risale ve 20'si makale olmak üzere 30 eseri Türkçeye çevrilmiştir (Kazancıgil ve Vergili, 2010). Durkheim'in eserleri şu şekilde sıralanabilir:

Kitapları

- Toplumsal İş Bölümü (De La Division du Travail Social), 1893
- Sosyolojik Yöntemin Kuralları, (Règles de La Méthode Sociologique), 1895.
- İntihar, (Le Suicide), 1897.
- Din Hayatının İptidai Şekilleri, (Les Formes Élémentaires de La Vie Religieuse), 1915.
- Terbiye ve Sosyoloji, (Education et Sociologie), 1922.
- Ahlak Terbiyesi, (L'éducation Morale), 1925.
- Meslek Ahlakı, (Le Morale Professionnelle)
- Sosyoloji Dersleri, (Leçons de Sociologie), 1898-1900.
- Sosyal Bilim ve Eylem (La science sociale et L'action), 1888-1908.
- Hobbes Üzerine, 1894-1895.
- İlkel Sınıflama (Primitive Classification) (Marcel Mauss ile birlikte), 1903
- Sosyalizm ve Saint-Simon (Socialism and Saint-Simon), 1928

Ayrıca Fransa'ya eğitim için gönderilen ve Sorbonne Darülfünunu müdavimlerinden olan Maarif Müfettişi Mehmet Ali Bey, Durkheim'in Sorbonne Darülfünunu Fenn-i Terbiye Kürsüsü'ndeki derslerini takip etmiş ve Türkiye'ye döndüğünde bu notları "**Fenn-i Terbiye Dersleri**" (1331/1915) adlı eseri içinde yayımlamıştır (Kazancıgil ve Vergili, 2010).

Bazı Makaleleri

- Ahlak ve Hukuk Kaideleri Hakkında Dersler, (L'idée de l'Etat Chez Les Precurseurs de L'Ecole Sociologique Française'den)
- Fücurun Nehyi ve Menşeleri, (La Prohibition le L'inceste et Ses Origines)
- Sosyolojik Metodun Kuralları (Règles de La Méthode Sociologique)
- Laik Ahlak ve Laik Eğitim
- **İlm-i Terbiye** ve İçtimaiyat

- Dini Sosyoloji ve Bilgi Teorisi
- Kıymet Hükümleri, Şen'iyet Hükümleri
- İçtimaiyatta ve Ulum-i İçtimaiye'de Usul

Önemli Olaylar

1858- (Epinal-Loren) doğdu.

1879-1882:Ecole Normale Supérieure'den mezun oldu.

1882- Felsefe öğretmeni oldu.

1887-Louise Dreyfus ile evlendi.

1887-1902: Bordeaux Üniversitesi'ne öğretim görevlisi, daha sonrada profesör oldu.

1893- Doktora tezini savundu.

1895- Sosyolojik yöntemin kuralları kitabını yayınladı.

1896-*L'Année Sociologique* dergisini kurdu.

1906-Sorbonne Üniversitesi'ne pedagoji profesörü oldu.

1914-1918- I. Dünya Savaşı

1917- (Paris'te) vefat etti.

Kaynaklar

Ata, B. ve Bağcı, İ. (Editörler). (2007). Sosyal bilgiler eğitimi açısından eğitim klasikleri incelemeleri, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Durkheim, E. (1950). Terbiye ve Sosyoloji. (çev. İ. M. Seydol). İstanbul: Sinan Matbaası.

----- (2005). Laik ahlak ve laik eğitim.(çev. A. Bayraktar ve M. Bulut). TabulaRasa, 5(13), 217-234.

Ergun, D. (1984).100 Soruda Sosyoloji El Kitabı. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Kazancıgil, A. ve Vergili, A. (2010). Emile Durkheim'in Türkçeye çevirileri ve hakkındaki Türkçe yayınlar. Sosyoloji Dergisi, 3(21), 115-135.

Sanay, E. (1991).Genel Sosyoloji Dersleri. Ankara: Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Matbaası.

Sezer, B. (1985).Sosyolojinin Ana Başlıkları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.